

El mosaic d'Ifigenia al Museu d'Arqueologia de Catalunya

Joan Alberich

Si anem a visitar les restes arqueològiques d'Empúries no deixarem de contemplar-hi una de les peces més valuoses que hi ha al museu d'aquest jaciment. Es tracta del mosaic en el qual hi ha representat el sacrifici d'Ifigenia.

Les dimensions d'aquest mosaic (0'55x0'60 m) no són gaire grans, ja que és un emblema, és a dir, un treball delicadíssim per ser encastat al centre d'un altre mosaic més rudimentari, que formava part del paviment d'una casa romana. Els mosaics d'aquesta mena tenien una funció estètica semblant a la de les nostres catifes. Aquests mosaics no eren elaborats en els tallers locals sinó que eren importats de tallers amb una gran tradició, com els d'Antioquia o bé d'Atenes. Per facilitar-ne el transport calia que les seves mides fossin reduïdes. Els experts asseguren que aquesta obra ha de ser datada entre els segles II i I aC. La tècnica emprada per a la realització d'aquest mosaic és la que els entesos anomenen *opus vermiculatum*. Aquesta denominació ja fa pensar en el mot català verm, que vol dir cuc, ja que les tesselles, o petits cubs de pedres de colors o bé de pasta vítria, amb què estan fets els mosaics d'aquest tipus, volen imitar les pinzellades més fines d'alguna pintura famosa. Efectivament, sabem que el contingut d'aquest mosaic està inspirat en el d'una pintura, actualment desapareguda, de Timantes, un famós pintor grec del segle V aC, de la qual citem la informació següent:

“Ifigènia era a la vora de l'altar a punt de ser sacrificada. L'artista pintà tots els personatges presents aclaparats per la tristesa, especialment el seu oncle, i hi esmerçà tots els trets d'afflicció, per la qual cosa va cobrir amb un vel el rostre del seu pare, en sentir-se incapaç de representarlo amb dignitat.” (Plini el Vell, *Història Natural* XXXIII 73)

Tots els artistes que s'ocupaven d'aquest tema devien tenir ben presents les representacions teatrals de les tragèdies d'Eurípides en les quals apareixia Ifigenia. Vegem-ho tot seguit en el fragment de més avall, que ben bé podríem fer servir per omplir una vinyeta, en la qual figurés el parlament següent pronunciat per Ifigenia:

“El rei Agamèmonn havia reunit allí (a Àulida)
la flota grega, d'un miler de bastiments,
volent guanyar la bella corona d'Ílion
per als d'Acaia i perseguir l'ultratge fet

al llit d'Helena, tot per plaure a Menelau.
Com que tenia el mar barrat per vents dolents,
fa interrogar la flama; i Calcas parla així:
"Senyor d'aquesta host que l'Hèl·lada ha enviat,
Agamèmnon, mai no esperis fer salpar les naus,
si no degolles sobre l'ara d'Àrtemis
ta filla Ifigènia. Havies de fer el vot
d'oferir a la dea clara el fruit més bell de l'any.
Doncs, Clitemnestra, esposa teva, ha dat a llum:
tens una noia que has d'immolar..." De la beutat
donant-me el premi! Ulisses, amb les seves arts,
em pren la mare, per casar-me amb Aquil·leu...
Arribo, pobra! a l'Àulida; ja estic damunt
d'una alta pira, a punt que em matin al coltell;
però la dea em furta als grecs, en lloc de mi
donant-los una cèrvola, i per l'aire clar
em du en aquesta terra on visc, que és la dels taurs."

(Eurípides, *Ifigenia a Tàurida*, trad. Carles Riba)

Tornem al mosaic que ens ocupa i fem una breu descripció de tot allò que hi veiem representat. En un primer pla trobem l'ara coberta de branques, al davant de la qual hi ha una torxa, un quadret amb un herma fàl·lic i un bucrani que simbolitzen la vida i la mort. A la dreta, un *camillus*, o ajudant en els sacrificis, porta una safata i una tovallola en una mà i un gerro a l'altra. A l'esquerra de l'ara, Agamèmnon, adolorit per la mort imminent de la seva filla. A la seva dreta veiem el sacerdot i endeví Calcas amb una cinta al cap. Precisament fou ell qui vaticinà que els vents no deixarien salpar l'expedició grega cap a Ílion fins que Ifigenia no fos immolada. Al mig de la representació, Menelau, rei d'Esparta, amb el ceptre a la mà, acompanya Ifigenia al sacrifici. Al seu costat, Ifigenia, la filla d'Agamèmnon i de Clitemnestra, és duta a l'altar per Ulisses, que l'havia enganyada fent-li creure que aquella cerimònia formava part dels preparatius per a les seves noces amb Aquil·les. Damunt una pilastra, les estàtues d'Apol·lo i d'Àrtemis presideixen el sacrifici. En un segon pla més endarrere, uns quants joves, situats al davant d'una tenda de campanya, contemplen amb atenció el desenvolupament dels fets. A la part superior de la dreta, Àrtemis, volant pels aires, porta la cèrvola que finalment serà immolada en lloc d'Ifigenia i així resoldrà feliçment el conflicte tràgic.

(Extracte de la revista *Auriga*, núm. 0)